

Betrek burgers actiever bij de energietransitie

Bericht aan het parlement

Het Planbureau voor de Leefomgeving verwacht dat de elektrificering van het wagenpark en het warmtegebruik ervoor zullen zorgen dat huishoudens tussen nu en 2030 mogelijk driemaal zoveel elektriciteit zullen gaan verbruiken. Een dergelijke opgave vraagt om investeringen in netcapaciteit, energiebesparing, nieuwe (duurzame) energiebronnen en digitale innovaties. En vanuit het oogpunt van maatschappelijk draagvlak is het met name van belang om burgers bij deze transitie te betrekken. Dat stelt het Rathenau Instituut in dit Bericht aan het parlement voor het algemeen overleg Klimaat en energie van de vaste Kamercommissie voor Economische Zaken en Klimaat op 2 juli 2020.

Nationale strategie voor energiedata

De ambitie van het kabinet is om in 2030 70% van alle stroom duurzaam op te wekken. Daarvoor moeten we nu de goede keuzes maken. Dit betekent dat we tijdig moeten investeren in slimme, digitale netten om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen en leveringszekerheid te waarborgen door flexibiliteit te benutten.

Netbeheerders hebben digitale innovatiekracht nodig

Om ook in de toekomst in staat te zijn het stroomnet te beheren, hebben netbeheerders veel kennis over digitale technologie en databeheer nodig. Waardoor vraag en aanbod bij elkaar kunnen komen. Het Europese balanshandhavingplatform Equigy, dat mede is opgezet door TenneT en het marktfaciliteringsplatform voor congestiemanagement GOPACS, een initiatief van de regionale en landelijke netbeheerders, zijn daar voorbeelden van. Het is van nationaal belang dat de overheid digitale innovatiekracht in de elektriciteitssector stimuleert.

Anticipeer op platformisering elektriciteitssector

Digitalisering van de energievoorziening zorgt ervoor dat energiedata-platformen een centrale rol gaan spelen. Het is daarom niet ondenkbaar dat ook de betrouwbaarheid en de betaalbaarheid van de elektriciteitsvoorziening in de toekomst sterk afhankelijk worden van grote hightechbedrijven, die zowel over digitale kennis als mondiale ict-platformen beschikken. Neem bijvoorbeeld TESLA, dat als aanbieder van elektrische auto's en thuisbatterijen via het Autobidder-platform een sterke positie in de elektriciteitsmarkt als virtuele energieproducent probeert te verkrijgen. Of Google, dat al datacentra en windmolenparken heeft en slimme thermostaten verkoopt die in veel huishoudens het energieverbruik sturen. Dit soort partijen staan nu al op voorsprong vanwege hun digitale kennis, wendbaarheid en schaal ten opzichte van nieuwe marktpartijen die soortgelijke diensten aanbieden.

Zeggenschap over energie is kwetsbaar

Bovenstaande betekent dat Nederland kwetsbaar is voor economische machtsconcentratie. Dat zet vervolgens de nationale democratische controle over ons stroomnet op het spel. In dat geval is het zeer de vraag of de randvoorwaarden van veilig, betrouwbaar, betaalbaar en schoon wel waargemaakt kunnen worden.

Een betrouwbare, betaalbare, veilige en schone digitale energie-infrastructuur

Voor de energietransitie naar decentrale energiebronnen als wind en zon zijn data nodig over het lokale gebruik en de productie van energie, om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen en voor nieuwe producten en diensten die helpen de energietransitie te versnellen. Hoe blijven deze data beschermd in relatie tot privacy en cybersecurity en hoe wordt nieuwe afhankelijkheid van grote technologieplatforms van buiten Europa vermeden?

Dit vraagt om een betrouwbare, betaalbare, veilige en schone digitale infrastructuur. Wie financiert die? Stedin en Liander vrezen voor een versnelde afschrijving van zo'n 5 miljoen slimme meters doordat de huidige (communicatie)infrastructuur niet in staat is de databehoeftes van de energietransitie te faciliteren. Kosten voor vervanging worden doorberekend aan burgers, met mogelijk negatieve gevolgen voor draagvlak voor de energietransitie. Hoe kunnen dit soort situaties in de toekomst worden voorkomen?

Veiligheid staat op het spel

Een digitaal energiesysteem is kwetsbaar voor foute of onbegrijpelijke algoritmes en cyberaanvallen. De Amerikanen, Russen en Chinezen hebben al kwaadaardige software in elkaars energienetten gelegd. Ons stroomnet beschermen tegen cyberaanvallen is dus een kritieke nationale veiligheidskwestie.

Betrek burgers actiever bij de energietransitie

Onderzoek van het Rathenau Instituut laat zien dat geen enkele vorm van energie zonder nadelen is. Het gaat telkens om de vraag wie de lusten en wie de lasten draagt. Een algemeen bekend voorbeeld is het verzet tegen windmolens. Dat betekent dat informatiecampagnes onvoldoende zijn. Het gaat om belangen die gehoord moeten worden en niet alleen om kennis. Al laat bijvoorbeeld onderzoek naar de mogelijkheden van geothermie zien dat rondom nieuwe vormen van energie nog veel kennis ontwikkeld moet worden.

Burgers die meepraten en meebeslissen

De Tweede Kamer kan de minister vragen om meer inzicht in de betrokkenheid van burgers bij de energietransitie in wijken, regio's en nationaal, en inzicht in de manier waarop de belangen en zeggenschap van burgers worden geborgd. En hoe deze past en wordt ingepast bij het toekennen van middelen voor de energietransitie.

Investeer in kennis

Nieuwe vormen van energie en de maatschappelijke inbedding daarvan vragen om een kennisagenda, waarin natuurwetenschappelijke kennis, technologische kennis en sociaal wetenschappelijke kennis samenkomen met bestuurlijke en praktijkkennis van betrokken partijen. De Tweede Kamer kan de minister vragen hoe tegelijk met investeringen in (groene) energie, wordt geïnvesteerd in bijhorende kennis bij kennisinstellingen, burgers, bestuurders en netbeheerders, die noodzakelijk is voor inbedding van technologie en innovatie.

Toets subsidies op duurzame impact

Nationale, regionale en Europese subsidies, zoals de SDE+ regelingen voor wind- en zonne-energie en de verbreding SDE++ die naast duurzame energie ook CO₂-reductie stimuleert, en de recent door vicevoorzitter Timmermans van de Europese Commissie aangekondigde Europese Green Deal, beogen zowel economische bedrijvigheid als duurzaamheid te bevorderen. Daarbij speelt ook de geopolitieke wens om de energieafhankelijkheid van EU-lidstaten van landen van buiten de EU, zoals Rusland, te verminderen een grote rol. De geschiedenis laat echter zien dat niet de technologie, maar de maatschappelijke inbedding en impact bepaalt of duurzame doelen worden gehaald.

Belangrijke vragen met betrekking tot de geslaagde maatschappelijke inbedding van wetenschap, technologie en innovatie zijn: wat is groen en hoe zorgen we voor inbedding in de bestaande energie-infrastructuur en leefomgeving?

Bronnen

Rathenau Instituut (2019). Beheer energiedata vanuit algemeen nut: Zet digitalisering in voor schone, betrouwbare, veilige en betaalbare energie voor iedereen.

Rathenau Instituut (2020). Driedelige artikelenreeks 'Duurzame energie vraagt om datastrategie'.

RVO i.s.m. Duurzaam Denken (2020). Eerlijk is het duurzaamst: Rechtvaardigheid bepaalt het succes van de energietransitie. (auteurs: Est, R. van & K. Delsing).

Podcast Eerlijk is het duurzaamst, waarin journalist Maurits van der Toorn spreekt met Rinie van Est (Rathenau Instituut) en Jacqueline van Dongen (wethouder in Zwijndrecht), over het creëren van duurzaam draagvlak voor de energietransitie.

Rathenau Instituut (2017). Samen kennis aanboren: Stakeholders over ultradiepe geothermie. (auteurs: Smink, M., J. van den Broek, T. Metze, E. Cuppen & R. van Est, m.m.v. E. van de Grift, A. van Waes).

Rathenau Instituut (2016). Elf lessen voor een goede energiedialoog. (auteurs: Est, R. van & A. van Waes met medewerking van A. de Vries).